

Phản biện xã hội trên tuoitre.vn và vnexpress.net về sự kiện thay thế cây xanh ở Hà Nội năm 2015

Phan Văn Kiên*

*Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội
336 Nguyễn Trãi, Thanh Xuân, Hà Nội, Việt Nam*

Nhận ngày 30 tháng 7 năm 2015

Chỉnh sửa ngày 16 tháng 8 năm 2015; Chấp nhận đăng ngày 20 tháng 11 năm 2015

Tóm tắt: Bài viết đề cập tới một số vấn đề về hiệu quả phản biện xã hội của báo chí thông qua phân tích trường hợp sự kiện thay thế cây xanh ở Hà Nội năm 2015. Bằng phương pháp phân tích nội dung, so sánh và phân tích tài liệu thứ cấp, bài viết chỉ ra hiệu quả của phản biện xã hội trên báo chí với các vấn đề của thực tiễn chính trị - xã hội. Bài viết cũng chỉ ra rằng, phản biện xã hội là một quá trình gián tiếp tác động vào các vấn đề thông qua dư luận xã hội. Khi bàn tới phản biện xã hội trên báo chí, phải nhắc đến vai trò của dư luận xã hội.

Từ khoá: Phản biện xã hội của báo chí, thay thế cây xanh ở Hà Nội, vai trò báo chí hiện đại, dư luận xã hội.

1. Tổng quan và phương pháp nghiên cứu

Phản biện xã hội là thuật ngữ được nhiều công trình nghiên cứu và nhiều tác giả ở Việt Nam đề cập trong thời gian gần đây¹ dưới nhiều góc độ: chính trị, báo chí, xã hội học, thậm chí về cả các lĩnh vực khoa học tự nhiên như bảo vệ môi trường [1]. Mỗi góc độ đều có những cách tiếp cận riêng liên quan tới chức năng nghiên cứu của ngành.

Dưới góc độ báo chí, phản biện xã hội thường được tiếp cận như là một chức năng mới

của báo chí hiện đại. Chức năng phản biện xã hội thường gắn liền với phản biện các vấn đề về chính sách, dự án của nhà nước [2; 7]. Phản biện xã hội cũng được nhìn nhận như là một phương thức mới để các giai cấp trong xã hội có thể thảo luận và thoả thuận các chính sách thông qua đối thoại [3], [8].

“Phản biện xã hội: là sự phản biện nói chung, nhưng có qui mô và lực lượng rộng rãi hơn của xã hội, của nhân dân và các nhà khoa học về nội dung, phương hướng, chủ trương, chính sách, giải pháp phát triển kinh tế-xã hội, khoa học - công nghệ, giáo dục, y tế, môi trường, trật tự an ninh chung toàn xã hội của Đảng, Nhà nước và các tổ chức liên quan.

Phản biện xã hội là phát huy dân chủ xã hội chủ nghĩa và quyền làm chủ của nhân dân, ý thức trách nhiệm của nhân dân trong việc tham gia quản lý Nhà nước, góp ý kiến với cán cán

*ĐT.: 84-983414354

Email: fankien@gmail.com

¹ Tinh thần đổi mới theo hướng phản biện xã hội được mạnh mẽ từ những bài viết của Tổng bí thư Nguyễn Văn Linh trên báo Nhân dân với bút danh “NVL”. Loạt bài “Những việc cần làm ngay” đã mở đầu cho một xu hướng mới của báo chí Việt Nam: Xu hướng phản biện xã hội mạnh mẽ theo tinh thần đổi mới.

bộ, công chức và các cơ quan Nhà nước. Mọi chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách và pháp luật của Nhà nước đều phục vụ lợi ích của đại đa số nhân dân. Nhân dân không chỉ có quyền mà còn có trách nhiệm tham gia hoạch định và thi hành các chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước. Phản biện xã hội là nhu cầu cần thiết và đòi hỏi bắt buộc của quá trình lãnh đạo và điều hành đất nước, khắc phục tệ quan liêu...” [10]. Tác giả Nguyễn Trần Bạt cho rằng, trong xã hội, luôn luôn có sự mâu thuẫn, xung đột giữa các nhóm lợi ích khác nhau. Từ những xung đột này dẫn đến những hành động tự nhiên để thỏa mãn lợi ích. Và phản biện xã hội chính là một bước đệm trong quá trình hành động của các nhóm lợi ích trong xã hội. Giai đoạn đệm đó chính là giai đoạn thảo luận và thỏa thuận. “Nói cách khác, phản biện làm cho những cuộc xung đột trên thực tế trở thành cuộc xung đột của thảo luận, tức là biến sự xung đột lợi ích trong hành động thành các xung đột lợi ích trong thảo luận” [8].

Tác giả Trần Đăng Tuấn cho rằng: “Phản biện xã hội là đưa ra các lập luận, phân tích nhằm phát hiện, chứng minh, khẳng định, bổ sung hoặc bác bỏ một đề án (phương án, dự án) xã hội đã được hình thành và công bố trước đó.

Một đề án, dự án, phương án xã hội khi đưa ra bao giờ cũng dựa trên những cơ sở lập luận nhất định. Vì vậy, phản biện xã hội dựa vào các lập luận, phân tích từ một góc nhìn khác, một hệ thống công cụ khác với góc nhìn và hệ thống công cụ đã dùng ở đề án xã hội nói trên. Như vậy, phản biện xã hội chỉ có thể triển khai trên cơ sở đa nguyên ý kiến, lập luận và công cụ phân tích (không nên đánh đồng đa nguyên này với đa nguyên về tổ chức chính trị và hệ tư tưởng)” [2, 10].

Theo chúng tôi, phản biện xã hội là phản biện với những vấn đề có ảnh hưởng trực tiếp đến đời sống con người, (không nhất thiết phải là các dự án hay quyết sách chính trị). Ý nghĩa cuối cùng của nó thường có ảnh hưởng đối với một vấn đề có phạm vi rộng, tác động đến nhiều cá nhân. Có thể đối tượng trực tiếp của phản biện xã hội là một vấn đề, một hiện tượng cụ thể, nhưng mục đích cuối cùng của phản biện

xã hội đối với vấn đề, hiện tượng đó thường mở rộng ra ở mức độ xã hội. Phản biện xã hội được hình thành và phát triển trên cơ sở đa nguyên ý kiến về một vấn đề, một hiện tượng trong xã hội có liên quan mật thiết đến đời sống con người. Mục đích cuối cùng của phản biện xã hội là nhằm tạo ra một xã hội đồng thuận và dân chủ cao.

Phản biện xã hội trên báo chí là một thuật ngữ ít được đề cập trong lý luận báo chí nước ngoài. Thuật ngữ này đang tạm được hiểu theo hai khái niệm gồm *social counter-argument* và *social criticism* [11]. Tuy nhiên, dưới góc tiếp cận của báo chí truyền thông với vai trò phản biện xã hội thì hai thuật ngữ này cũng chứa những nội hàm chưa sát với thực tế ở Việt Nam.

Trong bài viết này, chúng tôi dựa trên quan điểm coi phản biện xã hội và tham gia vào quá trình phản biện xã hội là nhiệm vụ của báo chí hiện đại. Bằng các phương pháp thống kê, phân tích nội dung và phân tích tài liệu thứ cấp, chúng tôi tiến hành phân tích case study trên một trường hợp tiêu biểu gần đây là sự kiện thay thế cây xanh ở Hà Nội năm 2015. Không gian nghiên cứu là trên hai trang báo điện tử tiêu biểu ở Việt Nam hiện nay. Với tất cả những đặc thù của loại hình báo điện tử [3], kết quả nghiên cứu của đề tài chỉ ra nhiều mối tương quan giữa các luồng thông tin và quá trình phản biện xã hội cũng như những kỹ thuật, nghệ thuật phản biện xã hội của hai trang báo thông qua quá trình đưa tin với những đặc điểm của phản biện xã hội và báo điện tử.

2. Diễn biến vụ việc

Cuối năm 2014, đầu 2015, Sở Xây dựng thành phố Hà Nội đề xuất và được đồng ý thực hiện đề án “Thay thế, cải tạo cây xanh”. Theo đó, thủ đô sẽ trồng lại hơn 6.700 cây xanh trên 190 tuyến phố với nguồn kinh phí thực hiện hơn 73 tỷ đồng. Tuy nhiên, trong quá trình thực hiện đề án, thành phố Hà Nội đã vấp phải sự phản ứng dữ dội từ truyền thông và nhân dân thành phố vì nhiều sai phạm, thiếu sót trong quá trình thực hiện.

Những sai phạm, thiếu sót trong quá trình thay thế, cải tạo cây xanh cơ bản nằm ở những điểm sau:

Đầu tiên là việc Sở Xây dựng cho đốn hạ nhiều cây xà cừ cổ thụ trên đường Nguyễn Trãi để phục vụ cho thi công đường sắt trên cao. Cùng với đó, hàng loạt cây xanh ở các phố Nguyễn Chí Thanh, Kim Mã, Cát Linh... lần lượt bị đốn hạ.

Theo nội dung của đề án “thay thế cây xanh...”, chỉ những cây bị sâu mọt, mục ruỗng, có nguy cơ gãy đổ và gây nguy hiểm trong mùa mưa bão mới là những cây cần phải chặt. Tuy nhiên, trong quá trình thực hiện, cây xanh bị chặt đồng loạt, kể cả những cây đang khỏe mạnh bình thường. Sự việc ngay lập tức vấp phải phản đối của rất nhiều người khi xuất hiện trên các trang báo lớn nhỏ.

Chủ tịch thành phố Hà Nội đã phải yêu cầu dừng việc chặt cây để rà soát lại. Tuy nhiên, sau đó, toàn bộ hàng cây xà cừ lâu năm trên đường Nguyễn Trãi vẫn bị chặt hạ (mặc dù sau đó thông tin mới lộ ra là trong quy hoạch dự án đường sắt trên cao Cát Linh – Hà Đông, đoạn chạy qua đường Nguyễn Trãi không cần phải chặt cây xanh hàng loạt như Sở Xây dựng đã làm).

Sau vụ việc, Bí thư Thành ủy Hà Nội Phạm Quang Nghị yêu cầu thành phố kiểm điểm. Thanh tra chính phủ cũng vào cuộc, yêu cầu giải trình về vụ chặt toàn bộ cây xanh trên đường Nguyễn Trãi và Nguyễn Chí Thanh.

Ngày 17/3/2015, Phó Ban Tuyên giáo Thành ủy Phan Đăng Long cho biết, việc chặt cây để thay thế cây khác ở Hà Nội do cơ quan quản lý quyết định, không cần thiết phải hỏi ý kiến người dân.

Ngày 20/3/2015, ông Nguyễn Quốc Hùng, Phó Chủ tịch thành phố Hà Nội đã chủ trì cuộc họp báo thông tin về vụ chặt hàng ngàn cây xanh với sự tham gia của đại diện hàng trăm cơ quan báo chí.

Cuộc họp báo đầy cuộc khủng hoảng về thông tin đi xa hơn khi chỉ diễn ra trong khoảng 30 phút và 21 câu hỏi của các cơ quan báo chí nêu ra không được ông Nguyễn Quốc Hùng và ban tổ chức trả lời.

Đồng thời, trong cuộc họp báo này, ông Nguyễn Quốc Hùng đẩy trách nhiệm sang các nhà tài trợ khi cho rằng, việc chặt cây vôi vàng là do sự “nôn nóng của các nhà tài trợ, thông tin thiếu minh bạch của các đơn vị triển khai”²

Những thảo luận về vụ thay thế cây càng “nóng” trên các diễn đàn báo chí và mạng xã hội khi thông tin chi phí chặt một cây xà cừ lên tới 35 triệu đồng được các báo đăng.

Chưa dừng ở đó, các sai phạm “hậu chặt cây” liên tiếp bị phanh phui khi nhiều bạn đọc và các nhà khoa học phát hiện ra, hàng cây trồng mới trên đường Nguyễn Chí Thanh là cây gỗ mỡ chứ không phải cây vàng tâm như báo cáo của Sở Xây dựng Hà Nội.

Một cuộc tranh luận gay gắt đã xảy ra khi Sở Xây dựng Hà Nội vẫn nhất quyết khẳng định cây trồng mới trên phố Nguyễn Chí Thanh là cây vàng tâm.

Một số vụ việc “bên lề” gây thêm bức xúc cho công chúng là việc Đại học Lâm nghiệp Hà Nội ra văn bản thông báo Công an Hà Nội đề nghị kỷ luật các cán bộ khoa học ở trường này về việc phát ngôn cây trồng trên đường Nguyễn Chí Thanh là cây gỗ mỡ. Sau khi luật sư lên tiếng và công an Hà Nội khẳng định không chỉ đạo kỷ luật, đại học Lâm nghiệp đã đính chính rằng đó là lỗi đánh máy.

Thời báo Kinh tế Sài Gòn Online mô tả: “Sau khi hàng loạt những cây xanh đã được đốn hạ ngổn ngang trên một số tuyến phố theo một dự án trị giá hàng chục tỉ đồng, người dân đã bày tỏ thái độ phản đối mạnh mẽ bằng nhiều cách khác nhau. Có người khóc, có người ôm cây, có người dán khẩu hiệu “đừng giết tôi” lên thân cây, và hàng chục người đã “ký” ủng hộ trên trang mạng xã hội “6.700 người vì 6.700 cây xanh”³

Ngày 22/3/2015, người dân Hà Nội tập trung đông đảo tại nhiều địa điểm trong thành phố để biểu tình chống lại quyết định chặt 6.700 cây xanh của UBND thành phố, riêng tại

² <http://vnexpress.net/tin-tuc/thoi-su/lanh-dao-ha-noi-nha-tai-tro-non-nong-chat-cay-3160160.html>

³ <http://www.thesaigontimes.vn/127913/The-nao-la-hoi-dan.html>

hồ Thiên Quang có khoảng 300-400 người tập trung. Mọi người mang biểu ngữ, cũng như mang theo những cây nhỏ để thể hiện tinh thần bảo vệ cây xanh của Hà Nội. Tới khoảng 10 giờ thì mọi người đi diễu hành vòng bờ hồ và hô vang các khẩu hiệu bảo vệ cây xanh.

Ngày 23/3/2015, Trung tâm Con người và Thiên nhiên phối hợp với Trung tâm Truyền thông giáo dục cộng đồng thuộc Liên hiệp các hội khoa học kỹ thuật Việt Nam (VUSTA) tổ chức tọa đàm “Từ Đề án 6.700 nhìn lại quy hoạch cây xanh Hà Nội”. Tọa đàm bắt đầu thì địa điểm tổ chức là khách sạn Cầu Giấy bỗng nhiên bị cắt điện. Một số phóng viên nhiều báo gọi điện cho EVN Cầu Giấy thì lãnh đạo tắt máy, nhân viên trực tổng đài nói cắt điện theo chỉ đạo.

Ngày 27/3/2015 ông Hoàng Dương Tùng, Phó tổng cục trưởng Tổng cục Môi trường (Bộ Tài Nguyên và Môi trường) khẳng định: Trong báo cáo đánh giá tác động môi trường của dự án đường sắt trên cao Cát Linh - Hà Đông (do Bộ Giao thông vận tải làm chủ đầu tư) không đề cập đến việc phải chặt hạ cây xà cừ trên đường Nguyễn Trãi.

Giáo sư Phạm Ngọc Đăng, phó chủ tịch Hội Bảo vệ thiên nhiên và môi trường VN, cho biết khi ông trực tiếp tham gia hội đồng thẩm định báo cáo đánh giá tác động môi trường đối với dự án đường sắt trên cao Cát Linh - Hà Đông, hoàn toàn không thấy nhắc tới việc phải chặt hạ hệ thống cây xà cừ trên tuyến đường Nguyễn Trãi.

“Nếu cần phải chặt cây để thi công dự án này thì phải đưa nội dung này vào trong báo cáo đánh giá tác động môi trường. Tuy nhiên, trong lần thẩm định báo cáo đánh giá tác động môi trường của dự án, sau đó phê duyệt báo cáo đánh giá tác động môi trường đều không có nội dung nào liên quan đến chặt hạ cây xà cừ trên đường Nguyễn Trãi. Ngay kể cả khi triển khai dự án mà phải chặt hạ thì cũng phải làm báo cáo đánh giá tác động môi trường bổ sung, nhưng tôi chưa được tham gia thẩm định báo

cáo bổ sung vì đơn vị chủ dự án chưa làm” - GS Đăng cho hay⁴.

Ngày 31/3/2015, Bí thư thành ủy Hà Nội Phạm Quang Nghị đề nghị lãnh đạo Hà Nội cần phải tự phê bình.

Ngày 1/4/2015, Phó thủ tướng Hoàng Trung Hải yêu cầu làm rõ việc thay thế cây xanh ở Hà Nội.

Chiều 13/6/2015, một con giông lốc kinh hoàng quét qua Hà Nội. Con giông này làm nhiều cây xanh mới trồng bị bật gốc và đổ. Các cây bật gốc này vẫn còn nguyên lưới bọc chặt bầu và rễ cây, những thứ mà đáng lẽ trước khi trồng xuống đất, nhân viên trồng cây phải cắt bỏ để cây có thể phát triển được.

Ngày 21/7/2015, UBND thành phố Hà Nội công bố kết luận xử lý trách nhiệm sau thanh tra việc cải tạo, thay thế cây xanh trên địa bàn. *"UBND thành phố đã xem xét toàn diện tính chất, mức độ, động cơ, mục đích, nguyên nhân và hậu quả của các sai phạm; với tinh thần nghiêm túc tự phê bình, xử lý kỷ luật nghiêm minh đối với từng tập thể và cá nhân liên quan"*, thông báo nêu.

Theo đó, có 11 cán bộ bị kỷ luật, trong đó, đề nghị cách chức, giáng chức 3 cán bộ, đuổi việc 1 cán bộ hợp đồng, chủ tịch thành phố Nguyễn Thế Thảo nhận trách nhiệm với tư cách là người đứng đầu ủy ban nhân dân thành phố.

3. Hiệu quả phản biện xã hội của Vnexpress.net và tuoitre.vn qua loạt bài thay thế cây xanh ở Hà Nội

Có thể khẳng định rằng, quá trình phản biện xã hội về sự kiện thay thế cây xanh ở Hà Nội có sự góp phần rất lớn (nếu không muốn nói là chủ yếu) của báo chí và mạng xã hội. Sự tham gia vào quá trình phản biện xã hội của báo chí ở trường hợp này tuy mạnh mẽ và đạt hiệu quả cao, nhưng lại không phải là trường hợp đặc sắc vì những sai phạm, thiếu sót trong quá trình

⁴ <http://tuoitre.vn/tin/chinh-tri-xa-hoi/20150327/du-an-duong-sat-cat-linhha-dong-khong-de-cap-chat-cay-xanh/726299.html>

thực hiện đề án thay thế cây xanh của thành phố Hà Nội khá rõ ràng.

Những đặc trưng phản biện xã hội của báo chí qua trường hợp thay thế cây xanh được biểu hiện dưới hai khía cạnh chính. Khía cạnh thứ nhất, loạt bài trên hai trang báo đã thể hiện được quá trình lập luận, thuyết phục chuyên nghiệp của báo chí bằng việc kết hợp chặt chẽ giữa thông tin lý lẽ và thông tin cảm xúc để thực hiện quá trình phản biện xã hội. Quá trình này đã tạo được sức mạnh tổng hợp của phản biện xã hội ở cách thức lập luận vấn đề.

Khía cạnh thứ hai, bằng việc tạo ra một diễn đàn rộng rãi, đa chiều trong các tầng lớp công chúng, hai trang báo đã tạo ra được sức mạnh tổng hợp ở không gian của vấn đề trong quá trình phản biện xã hội.

3.1. Tạo được sức mạnh tổng hợp của thông tin lý lẽ và thông tin cảm xúc

Như đã phân tích ở trên, quá trình phản biện xã hội của hai trang báo về vấn đề thay thế cây xanh không phải là một quá trình đặc sắc nhưng rất mạnh mẽ và hiệu quả bởi những sai phạm trong quá trình thực hiện đề án thay thế cây xanh là rất rõ ràng. Tuy nhiên, sử dụng phương pháp nào để quá trình phản biện xã hội và quá trình thông tin về sự việc phối hợp với nhau thật sự hiệu quả thì không phải là việc đơn giản.

Hai trang Vnexpress.net và Tuoitre.vn đã có những lựa chọn sáng suốt khi kết hợp sức mạnh của hai tuyến nội dung thông tin trong quá trình phản biện xã hội: Tuyến thông tin lý lẽ và thông tin cảm xúc.

Tuyến thông tin thứ nhất là thông tin lý lẽ. Đây là tuyến thông tin cơ bản, chủ đạo trong quá trình phản biện xã hội của hai báo Vnexpress và Tuổi trẻ. Tuyến thông tin này được cả hai báo sử dụng để phản biện các nội dung: Chặt cây trên đường Nguyễn Trãi, cây thay thế trên đường Nguyễn Chí Thanh, chất vấn Ủy ban nhân dân thành phố Hà Nội...

Với thông tin về việc chặt hạ cây trên đường Nguyễn Trãi, ban đầu, các thông tin được hai báo đưa chủ yếu tập trung vào thông tin phản ánh và thông tin cảm tính với sự tiếc

nhớ một hàng cây cổ thụ, gắn bó quen thuộc với người dân thủ đô hàng chục năm qua.

Vụ việc này chỉ được “bùng phát” khi các báo có được thông tin rằng trong quy hoạch đường sắt Cát Linh – Hà Đông không hề đề cập đến việc chặt hạ cây xanh – lý do mà Sở Xây dựng Hà Nội dựa vào để chặt toàn bộ cây trên đường Nguyễn Trãi.

Trong bài “Dự án đường sắt Cát Linh - Hà Đông không đề cập chặt cây xanh” trên báo Tuổi Trẻ ngày 27/3/2015, ông Hoàng Dương Tùng, Phó Tổng cục trưởng Tổng cục môi trường, Bộ Tài Nguyên và Môi trường xác nhận trong báo cáo đánh giá tác động môi trường đã được phê duyệt của dự án đường sắt Cát Linh - Hà Đông không có nội dung chặt hạ cây xanh.

“Vừa qua, theo thông tin các báo nêu thì Hà Nội đã chặt hạ hệ thống cây xanh trên tuyến đường Nguyễn Trãi để phục vụ thi công dự án này. Nếu đúng như vậy thì đơn vị thực hiện dự án phải lập báo cáo đánh giá tác động môi trường bổ sung. Hiện nay, Tổng cục Môi trường đã giao các cục, vụ chuyên trách của tổng cục làm việc với đơn vị chủ dự án là Bộ Giao thông vận tải và TP Hà Nội để làm rõ nội dung này”⁵.

Cũng theo ông Tùng, với đề án thay thế 6.700 cây xanh cũng cần phải có những đánh giá khoa học về tác động tới môi trường.

Trong bài “Dự án đường sắt Cát Linh - Hà Đông không đề xuất chặt cây” trên Vnexpress.net, giáo sư Phạm Ngọc Đăng, Phó chủ tịch Hội bảo vệ thiên nhiên và môi trường Việt Nam khẳng định, đề án xây dựng đường sắt đô thị Cát Linh - Hà Đông không nói tới việc chặt hạ hàng cây xà cừ hai bên đường Nguyễn Trãi.

"Là người tham gia Hội đồng thẩm định đánh giá dự án, tôi không thấy có câu nào chủ dự án hay nhà tư vấn nói sẽ chặt tất cả hàng cây dọc tuyến Nguyễn Trãi, Bưởi, Cổ Nhuế"⁶, giáo sư Đăng cho hay.

⁵ <http://tuoitre.vn/tin/chinh-tri-xa-hoi/20150327/du-an-duong-sat-cat-linh-ha-dong-khong-de-cap-chat-cay-xanh/726299.html>

⁶ <http://vnexpress.net/tin-tuc/thoi-su/du-an-duong-sat-cat-linh-ha-dong-khong-de-xuat-chat-cay-3174185.html>

Theo vị chuyên gia này, hàng cây bị chặt ở đường Nguyễn Trãi, Cổ Nhuế, Bưởi là sai với Luật Bảo vệ môi trường, Luật đầu tư. Nếu dự án có nội dung chặt cây, phá nhà thì phải được báo cáo trong tác động môi trường và phải được Hội đồng thẩm định thông qua, lập hồ sơ gửi tới Bộ Tài nguyên xem xét.

Những thông tin từ phát ngôn của chính người trong cuộc trên hai trang báo đã khẳng định một cách chắc chắn về những sai phạm và sự không minh bạch trong quá trình thực hiện đề án thay thế cây xanh của thành phố Hà Nội.

Hai bài viết tạo ra một luồng dư luận rộng rãi với hàng chục ngàn người đọc, thu hút 25 bình luận của độc giả trên Vnexpress.net và 8 bình luận trên tuoitre.vn. Ngay sau thông tin khó có thể phản bác vì sức nặng lý tính của hai bài viết, Bí thư thành ủy Hà Nội Phạm Quang Nghị yêu cầu lãnh đạo thành phố Hà Nội tự phê bình⁷.

Ngay sau khi thông tin Hà Nội chặt hạ hàng loạt cây xanh, hai báo Vnexpress và Tuổi Trẻ ngay lập tức đã có những phỏng vấn với lãnh đạo thành phố Hà Nội để tìm hiểu sự việc. Vụ việc tạo ra bức xúc mạnh mẽ trong công chúng khi trong cuộc họp báo của Phó chủ tịch Hà Nội Nguyễn Quốc Hùng, hơn 21 câu hỏi không được trả lời.

Báo Tuổi Trẻ đưa liên tiếp 4 bài viết về nội dung này: Ngày 20/3 với bài “Họp báo vụ chặt cây xanh: toàn bộ câu hỏi không được trả lời”, ngày 21/3 với liên tiếp 3 bài: “Những câu hỏi chưa trả lời tại họp báo về chặt cây xanh”, “Sở Xây dựng Hà Nội phải trả lời chuyện chặt cây” và “VPBank sốc với phát biểu "chặt cây do áp lực nhà tài trợ”.

Báo Vnexpress.net đưa tin tập trung hơn với chỉ hai bài viết: “Lãnh đạo Hà Nội: 'Nhà tài trợ nôn nóng chặt cây' đăng ngày 20/3 và “Nhà tài trợ: Chúng tôi không góp tiền để chặt cây xanh Hà Nội” ngày 21/3.

Việc tách thông tin thành những bài nhỏ của báo Tuổi Trẻ giúp cho vấn đề được tách bạch ra

và về hình thức, sự kiện sẽ mang màu sắc “dồn dập” hơn, do vậy, tính phản biện thể hiện qua giao diện trang báo sẽ rõ hơn.

Trong cuộc họp báo, 21 câu hỏi của phóng viên các báo chưa được ông Nguyễn Quốc Hùng trả lời cũng được Tuổi Trẻ nêu ra trong một bài viết. 21 câu hỏi này chủ yếu là những câu hỏi lý tính, tập trung vào trách nhiệm của Ủy ban nhân dân thành phố Hà Nội về sự cố chặt cây. Tuy nhiên, sự im lặng của ban tổ chức họp báo sẽ làm cho vấn đề có nguy cơ “chìm xuống”. Việc đăng lại các câu hỏi khiến cho độc giả có cái nhìn rõ hơn, và sự vô trách nhiệm của những người tổ chức họp báo, vì thế cũng tự bộc lộ ra mà tòa soạn không cần phải bình luận gì.

Trong loạt bài viết trên hai trang báo, việc phỏng vấn các lãnh đạo có liên quan cũng tạo nên một luồng thông tin có sức mạnh phản biện lớn. Ý kiến của các lãnh đạo được phỏng vấn, được nhắc đến trong loạt bài này trên hai trang báo gồm: Bí thư Thành ủy Hà Nội Phạm Quang Nghị, Phó thủ tướng Hoàng Trung Hải, Phó Tổng thanh tra chính phủ Nguyễn Đức Hạnh, Chủ tịch Ủy ban nhân dân Hà Nội Nguyễn Thế Thảo. Những luồng ý kiến từ các cấp lãnh đạo, cùng với luồng ý kiến từ công chúng, các nhà khoa học... đã tạo nên một sức mạnh phản biện xã hội mạnh mẽ về đề án thay thế cây xanh. Luồng ý kiến từ các lãnh đạo cấp cao có sức nặng chỉ đạo, vì vậy, nó có sức tác động trực tiếp và mạnh hơn luồng ý kiến từ dư luận xã hội.

Trong loạt bài về thay thế cây xanh, luồng thông tin lý lẽ mạnh nhất nằm ở nội dung thảo luận về loạt cây trồng thay thế trên đường Nguyễn Chí Thanh. Bắt đầu từ nghi vấn của một chuyên gia nghiên cứu về cây mỡ nhiều năm khi quan sát hàng cây mới thay thế, báo Vnexpress đã vào cuộc với nhiều bài đậm nét về nội dung này.

Bài đầu tiên về nội dung này xuất hiện vào ngày 24/3/2015 với tiêu đề “Cây được thay mới lần hai trên đường Nguyễn Chí Thanh”. Trong bài viết, đồng thời là một chùm ảnh này, chuyên gia thực vật Nguyễn Tiến Hiệp khẳng định cây trồng thay thế trên đường Nguyễn Chí

⁷ <http://vnexpress.net/tin-tuc/toai-su/bi-thu-pham-quang-nghi-lanh-dao-ha-noi-can-tu-phe-binh-3175636.html>

Thanh là cây gỗ Mỡ chứ không phải Vàng tâm, mặc dù chúng cùng họ thực vật. Bài viết thu hút hơn 500 bình luận của độc giả, cho thấy sức thu hút của thông tin rất lớn.

Sau bài báo nói trên, phóng viên Vnexpress đã trực tiếp phỏng vấn Giám đốc Sở Xây dựng Hà Nội Lê Văn Dục, ông này khẳng định cây trồng thay thế là cây Mỡ và sẽ mời chuyên gia thẩm định.

Không đợi Sở Xây dựng mời chuyên gia, Vnexpress ngay trong ngày đã trực tiếp phỏng vấn các chuyên gia lâm nghiệp để làm rõ vấn đề. Sự khẳng định của các chuyên gia lâm nghiệp và thực vật học như Nguyễn Tiến Hiệp, Lê Đình Khả, một cán bộ của Viện Sinh thái và Tài nguyên sinh vật, Nguyễn Lâm Dũng.. đã khiến cho vụ bê bối về cây xanh ở Hà Nội càng nghiêm trọng.

Trong nội dung này, không chỉ Vnexpress mà hầu hết các báo điện tử đều có những phân tích của chuyên gia rất thuyết phục để phản bác lại khẳng định của Sở Xây dựng Hà Nội. Tiếng nói phản biện của báo chí thể hiện rất rõ trong khía cạnh này. Rất tiếc, nội dung này trên báo Tuổi Trẻ chỉ duy nhất có một bài ở mục “Chuyên thường ngày” với dạng bình luận ngắn.

Tuyên thông tin thứ hai là tuyên thông tin cảm xúc, dù không xuất hiện nhiều và giá trị phản biện độc lập không cao, nhưng khi kết hợp với tuyên thông tin lý tính, nó tạo ra một sức mạnh tổng hợp của quá trình phản biện xã hội trên hai báo về đề án thay thế cây xanh của Hà Nội.

Trong loạt bài này, cả hai báo Tuổi Trẻ và Vnexpress đã sử dụng nhiều bài viết của độc giả thể hiện cảm xúc trước việc hàng cây gắn bó với nhiều kỷ niệm của họ bị chặt hạ. Báo Tuổi Trẻ có 2 bài: “Hà Nội có còn cây xanh”, “Tiếng cây” tổng hợp các ý kiến, cảm xúc của nhiều độc giả báo chia sẻ về vấn đề báo đang phản biện. Vnexpress có 5 bài về chủ đề này: “Cây trong lòng phố”, “Phố Hà Nội xanh mát những hàng cây”, “Những cây xà cừ cổ thụ là một phần tình yêu Hà Nội của tôi”, “Cây xanh và sức mạnh cộng đồng”, video “Nhiều người Hà Nội không đồng tình chặt hàng loạt cây xanh”.

Những bài viết chia sẻ ý kiến, cảm xúc của loạt bài trên hai trang báo cho thấy, bảo vệ cây xanh không chỉ là câu chuyện của lý trí, của pháp luật mà còn vì một phần lớn tình yêu của con người với một đất nước có văn hóa gắn bó với thiên nhiên và một mảnh đất vốn có nhiều cây xanh, một biểu tượng của ký ức và tình yêu của thủ đô.

Dù tuyến thông tin lý lẽ vẫn là tuyến thông tin chủ đạo như yêu cầu vốn có của một quá trình phản biện xã hội trên báo chí, nhưng việc phối hợp hai luồng thông tin cảm xúc và lý lẽ là một phương pháp hữu hiệu khi tiến hành phản biện xã hội về một vấn đề như cây xanh ở một vùng đất Hà Nội. Có thể không chú ý phối hợp như vậy, nhưng Tuổi Trẻ và Vnexpress đã thực sự thành công ở góc độ thông tin trong loạt bài này.

3.2. Tạo được một diễn đàn rộng rãi, đa chiều trong các tầng lớp công chúng

Như một xu hướng chung của quá trình phản biện xã hội trên báo chí, hai báo Tuổi Trẻ và Vnexpress cũng đã phối hợp nhiều luồng ý kiến, nhận định để tạo ra một diễn đàn rộng rãi, đa chiều trong các tầng lớp công chúng khi phản biện xã hội về vấn đề cây xanh. Các luồng ý kiến này giúp tạo lập dư luận xã hội rộng rãi – vừa là tiền đề, vừa là đích đến của phản biện xã hội.

Trong loạt bài này, cả Tuổi Trẻ và Vnexpress đã tạo được sức mạnh tổng hợp bằng việc phối hợp ba tuyến ý kiến: Ý kiến của bạn đọc, ý kiến các chuyên gia và ý kiến của lãnh đạo các cơ quan có liên quan.

Mỗi luồng ý kiến được tập hợp trong loạt bài này đều có những vị trí và giá trị phản biện xã hội riêng. Khi được tập hợp lại, chúng tạo nên một sức mạnh tổng hợp nhiều chiều. Nếu như ý kiến bạn đọc đại diện cho quan điểm của số đông công chúng thì ý kiến của các chuyên gia đại diện cho giới trí thức tham gia với hàm lượng tri thức khoa học cao và ý kiến của lãnh đạo các cơ quan đại diện cho sức mạnh của quyền lực chính trị. Ba luồng ý kiến tạo ra một sức mạnh tổng hợp mọi mặt của vấn đề cần phản biện. Ý kiến của độc giả, công chúng tạo ra sức mạnh về số đông, biểu đạt ý nguyện của nhân dân trong một xã hội dân chủ. Ý kiến của

các chuyên gia tạo sức mạnh về lý tính. Ý kiến của lãnh đạo các cơ quan tạo sức mạnh về chính trị. Ba luồng ý kiến, ba luồng “sức mạnh” này cũng thường gặp trong các chiến dịch phản biện xã hội của báo chí hiện đại.

Ở đây, chỉ xin bàn sâu đến hai luồng ý kiến là ý kiến của bạn đọc và ý kiến của chuyên gia. Luồng ý kiến của lãnh đạo tuy rõ nhưng chưa tập trung thành một hệ thống rõ ràng và tính phản biện, ở góc độ chủ quan, chưa thực sự mạnh, dù không thể phủ nhận sức mạnh của luồng ý kiến này trong khi nhắc đến sức mạnh tổng hợp của quá trình phản biện xã hội của loạt bài này.

3.2.1. Luồng ý kiến của bạn đọc

Ở luồng ý kiến của bạn đọc, trong loạt bài về thay thế cây xanh ở Hà Nội, cả hai báo Vnexpress và Tuổi Trẻ đều sử dụng hai hình thức: Tập hợp các ý kiến của độc giả để đăng thành bài viết và đăng các comment của bạn đọc báo trên trang điện tử.

Hình thức thứ nhất, báo Tuổi Trẻ có 3 bài viết đăng ý kiến của công chúng như là một phần của bài viết hoặc là nội dung chính của bài. Trong khi đó, Vnexpress thực hiện 1 videoclip phỏng vấn ý kiến người dân. Toàn bộ các ý kiến đều thể hiện thái độ không đồng tình trước việc thực hiện đề án.

Đáng lưu ý nhất trong luồng ý kiến của độc giả ở loạt bài thay thế cây xanh trên hai báo là phần comment dưới mỗi bài viết. Theo thống kê sơ bộ của chúng tôi, tính đến ngày 30/7/2015, tổng lượng comment trên các bài viết về loạt bài thay thế cây xanh trên tuoitre.vn là khoảng 1.808 comment. Con số này trên Vnexpress.net là 6.034 comment.

Có thể nói, Tuổi Trẻ và Vnexpress đã tạo được một diễn đàn sôi nổi và thu hút được nhiều công chúng tham gia vào quá trình thảo luận.

Để rõ hơn phần thảo luận của công chúng trong phần comment dưới các bài viết, chúng tôi đã tiến hành thống kê sơ bộ phần comment của độc giả theo các tiêu chí mảng nội dung của loạt bài này. Tất nhiên, những số liệu thống kê này chỉ mang tính tương đối vì hai lý do: Thứ nhất, việc đảm bảo thống kê toàn bộ bài viết

liên quan đến nội dung này gặp nhiều khó khăn trong một thời gian không dài, do vậy, những comment dưới mỗi bài viết cũng chỉ là số liệu tương đối. Thứ hai, những comment được thống kê chỉ là phần đã được tòa soạn duyệt và đăng tải dưới các bài viết. Số liệu này chưa thống kê được tổng lượng comment gồm cả các comment không được đăng lên giao diện bài viết.

Sau khi khảo sát, chúng tôi nhận thấy phần lớn lượng comment tập trung vào 4 nội dung chính: Đồng tình với nội dung bài viết, phản đối nội dung bài viết, đề xuất giải pháp với các vấn đề đặt ra trong bài viết, giễu cợt mỉa mai.

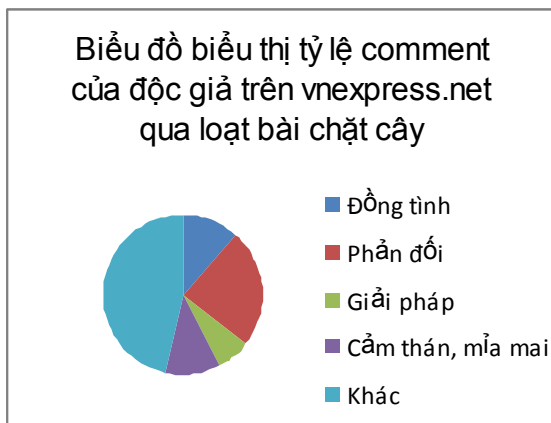
Bảng tổng hợp lượng comment trên các bài viết được thể hiện trong bảng đính kèm.

Nhìn bảng thống kê về tình hình comment của độc giả trong loạt bài viết trên, có thể thấy dù số lượng bài viết của Tuoitre.vn nhiều hơn số lượng bài viết trên Vnexpress.net (47 so với 38) nhưng tổng lượng comment của Vnexpress.net vượt trội hơn hẳn của tuoitre.vn (6070 so với 1809). Điều này có thể lý giải là do Vnexpress.net là báo điện tử đơn thuần, trong khi tuoitre.vn ban đầu là phiên bản điện tử của báo giấy. Bạn đọc vẫn có những thói quen nhất định với báo giấy Tuổi Trẻ thay vì lên trang online. Lý do thứ hai có thể nhận thấy là vấn đề thay thế cây xanh là vấn đề xảy ra ở Hà Nội. Công chúng bị ảnh hưởng trực tiếp nhất là những người ở Hà Nội và lân cận. Vì vậy, mối quan tâm trực tiếp giành cho vấn đề này trước hết phải là những công chúng ở Hà Nội. Trong khi, báo Tuổi Trẻ vốn là cơ quan của Thành đoàn TPHCM, với công chúng mục tiêu là TPHCM và vùng lân cận. Đây có thể coi là “dấu ấn địa phương” trong quá trình thực hiện phản biện xã hội của báo chí.

Nhìn vào bảng thống kê và biểu đồ dưới đây, chúng ta cũng có thể thấy, số lượng comment phản đối vụ chặt cây dưới các bài viết khá chiếm nội dung khá lớn (1.461 comment, chiếm 24%, trên Vnexpress.net và 446 comment, chiếm 24.7%, trên tuoitre.vn). Điều này cho thấy độc giả cũng cùng quan điểm với tòa soạn và các chuyên gia trong việc phản đối

việc thực hiện đề án thay thế cây bằng cách triệt hạ cây xanh như thành phố Hà Nội đã làm.

Tuy nhiên, biểu đồ cũng cho thấy, có tới 40.2% độc giả trên tuoitre.vn và 11% độc giả trên vnexpress.net comment với nội dung cảm thán, mỉa mai. Các nội dung khác ngoài đồng tình, phản đối, đề xuất giải pháp hay cảm thán, mỉa mai trên tuoitre.vn là 24.5%, trên vnexpress.net là 46.6%. Đó là những comment chiếm nội dung lớn nhất trong cả hai loạt bài. Điều đó cho thấy, có một lượng lớn công chúng khi tham gia vào diễn đàn công của báo tuoitre.vn và vnexpress.net về vụ chặt cây này không thể hiện tinh thần phản biện xã hội rõ rệt. Những comment cảm thán hoặc mỉa mai thể

hiện thái độ không rõ ràng của công chúng khi tham gia thảo luận về vấn đề này. Ngoài ra, các vấn đề tản mát khác được thảo luận quá nhiều.

Những phân tích trên cho thấy, năng lực tập hợp công chúng để tạo diễn đàn của tuoitre.vn và vnexpress.net khá tốt, tuy nhiên, năng lực điều phối nội dung thảo luận để tập trung vào chủ đề nhằm phản biện xã hội chưa tốt. Kết quả này khá khớp với những thảo luận về “Không gian công” trên báo điện tử mà chúng tôi đã bàn ở nội dung cuối của phần một sách này.

3.2.2. Luồng ý kiến của chuyên gia

Có thể nói, luồng ý kiến của chuyên gia trong loạt bài này là luồng ý kiến có sức mạnh lý tính rõ nét nhất. Khi sự kiện chặt cây Hà Nội đụng chạm vào rất nhiều lĩnh vực chuyên môn sâu như môi trường, sinh vật học, kiến trúc, thậm chí cả văn hóa... thì sự hiện diện và ý kiến của các chuyên gia chính là ý kiến của những người thẩm định về mặt khoa học cho vấn đề.

Trong loạt bài này, tuoitre.vn và vnexpress.net đã sử dụng rất nhiều ý kiến chuyên gia tham gia vào quá trình thảo luận về đề án thay thế cây xanh. Hệ thống chuyên gia thể hiện ở bảng sau. Qua hai bảng thống kê về các chuyên gia tham gia quá trình thảo luận, có thể thấy, báo Tuổi Trẻ sử dụng nhiều chuyên gia vào quá trình thảo luận hơn báo Vnexpress. Không chỉ vậy, hệ thống chuyên gia trên tham góp ý kiến trên Tuổi Trẻ phong phú và nhiều chuyên ngành hơn trên Vnexpress.net, mặc dù, đội ngũ chuyên gia của Vnexpress trong vụ này có học hàm, học vị cao hơn. Ở một khía cạnh nào đó, kết quả này là biểu hiện của “gu” thông tin cũng như phong cách phản biện xã hội của hai trang báo ở hai miền Bắc và Nam.

Báo điện tử Vnexpress.net

TT	Chuyên gia	Chuyên ngành	Vấn đề thảo luận
1	TS. Phạm Sỹ Liêm	Xây dựng	Quản lý cây xanh và trồng cây trên phố
2	TS. Đào Ngọc Nghiêm	Quy hoạch đô thị	Quản lý cây xanh đô thị
3	TS. Đặng Văn Hà	Lâm nghiệp đô thị	Cây trồng trên phố
4	GS.TS. Nguyễn Lâm Hùng	Lâm nghiệp	Chọn cây cho phố Hà Nội
5	PGS.TS. Nguyễn Đình Hòe	Môi trường	Đề án thay thế cây xanh của HN
6	GS. Phạm Ngọc Đăng	Môi trường	Đề án thay thế cây và chặt hạ cây trên đường Nguyễn Trãi
7	GS.TS. Nguyễn Lâm Dũng	Sinh học	Chặt cây trên phố
8	TS. Phó Đức Tùng	Kiến trúc	Trồng cây và chặt cây trên phố
9	Luật sư Trần Vũ Hải	Luật	Luật thủ đô về cây xanh
10	TS. Nguyễn Tiến Hiệp	Thực vật	Cây mỡ và cây Vàng tâm
11	GS. Lê Đình Khả	Lâm nghiệp	Cây mỡ và cây vàng tâm
12	Phạm Văn Thế	Thực vật	Cây trồng trên phố

Báo Tuổi Trẻ

TT	Chuyên gia	Chuyên ngành	Vấn đề thảo luận
1	Trần Huy Ánh	Kiến trúc sư	Chặt cây trên phố
2	GS.TSKH Đặng Huy Huỳnh	Tài nguyên môi trường	Chặt cây trên phố
3	Nguyễn Ngọc Tiến	Nhà văn	Chặt cây trên phố
4	TS. Đặng Văn Hà	Lâm nghiệp đô thị	Cây trồng trên phố
5	GS.TS. Nguyễn Lâm Dũng	Sinh học	Chặt cây trên phố
6	Kiến trúc sư Hoàng Đạo Kính	Kiến trúc, văn hóa	Cây xanh và văn hóa thành phố
7	TS. Phạm Sỹ Liêm	Xây dựng	Quản lý cây trồng trên phố
8	Nguyễn Trịnh Kiểm	Cây xanh đô thị	Thay thế cây trên phố
9	Nguyễn Đăng Sơn	Nghiên cứu đô thị	Ứng xử với không gian đô thị
10	Nguyễn Đỗ Dũng	Quy hoạch đô thị	Cây xanh và quy hoạch đô thị
11	TS. Ngô Việt Nam Sơn	Kiến trúc sư	Bảo tồn cây xanh
12	TS. Nguyễn Tuấn Hiệp	Thực vật	Cây mỡ và cây Vàng tâm
13	Kỹ sư Phan Thanh Giang	Lâm nghiệp đô thị	Cải tạo cây xanh ở Hà Nội
14	GS. Phạm Ngọc Đăng	Môi trường	Đề án thay thế cây và chặt hạ cây trên đường Nguyễn Trãi
15	TS. Phạm Đức Bảo	Luật học	Luật thủ đô về cây xanh
16	PGS.TS. Đặng Ngọc Dinh	Chính sách	Vì sao chặt cây, lấp song?
17	Hoàng Dương Tùng	Môi trường	Chặt cây trên phố Nguyễn Trãi

Dù có những điểm khác nhau trong quá trình sử dụng ý kiến chuyên gia vào quá trình phân biện xã hội, nhưng cả hai báo Tuổi Trẻ và Vnexpress đều thể hiện được vai trò quan trọng của đội ngũ chuyên gia và ý kiến của họ trong những vấn đề cần những người có trình độ chuyên môn cao như đô thị và quản lý đô thị, thực vật học, lâm nghiệp. Kết quả ở trên cũng thể hiện rõ, đội ngũ chuyên gia về thực vật và

lâm nghiệp chiếm số lượng vượt trội khi bàn về vấn đề cây xanh.

4. Thảo luận

Thứ nhất, kết quả phân tích về ý nghĩa phân biện xã hội của hai báo điện tử về sự kiện thay thế cây xanh ở Hà Nội chứng minh vai trò của

các chuyên gia tha gia vào quá trình thảo luận và vai trò của phóng viên, nhà báo trong việc hướng dẫn dư luận xã hội. Trong trường hợp này, đội ngũ chuyên gia và các phóng viên của toà soạn đóng vai trò như là những thủ lĩnh ý kiến trong lý thuyết Thủ lĩnh ý kiến (Leader Opinion). Ở đây, ý kiến của các chuyên gia được coi như là thước đo của khoa học để kết luận vấn đề. Các phóng viên đã kết hợp ý kiến của chuyên gia và lập luận của mình để phản biện xã hội về vấn đề cây xanh, từ đó hướng dẫn cho quá trình thảo luận của công chúng.

Thứ hai, trong nghiên cứu này, chúng tôi cũng chưa có dịp đặt các kết quả nghiên cứu vào lý thuyết Thiết lập chương trình nghị sự (Agenda Setting) để phân tích. Tuy nhiên, chúng tôi tin rằng quan điểm của toà soạn trong sự kiện này đóng vai trò then chốt để phóng viên có các tuyến bài phân tích cũng như phỏng vấn các chuyên gia và thiết lập các tuyến thông tin để phản biện xã hội. Thứ đặt một so sánh với hệ thống báo chí của thành phố Hà Nội⁸ trong sự kiện này sẽ thấy có nhiều kết quả nghiên cứu thú vị. Rõ ràng, quan điểm của toà soạn trong các cơ quan báo chí Hà Nội sẽ không hoặc ít có những ý kiến ngược hoặc bất lợi cho thành phố trong quyết định chặt hạ, thay thế cây xanh này. Vấn đề này cần một nghiên cứu cụ thể với những kết quả phân tích định tính để chứng minh.

Thứ ba, quá trình phản biện xã hội trên báo chí không phải là một quá trình trực tiếp. Nghĩa là kết quả tác động của quá trình phản biện xã hội trên báo chí không phải là sự tác động trực tiếp vào các đối tượng liên quan tới sự kiện. Đó là một quá trình gián tiếp. Báo chí chỉ tác động trực tiếp vào dư luận xã hội. Chính phản ứng của dư luận xã hội mới là yếu tố quyết định tác

động tới sự thay đổi của sự kiện trong thực tế. Trong loạt bài này, luồng ý kiến của bạn đọc cùng với những phản ứng của họ trên thực tế⁹ mới là yếu tố quyết định dẫn tới kết quả của quá trình phản biện xã hội về vấn đề này. Bởi vậy, để đánh giá kết quả phản biện xã hội trên báo chí, cần nhìn song song trong hai quá trình: Quá trình báo chí tác động vào dư luận xã hội và quá trình phản ứng của dư luận xã hội dựa trên tác động của báo chí.

Thứ tư, phản biện xã hội trong trường hợp này mang đặc trưng của loại hình báo điện tử. Vấn đề này đã được chúng tôi đề cập ở một bài viết khác trước đó¹⁰ nên xin không bàn thêm trong bài viết này.

5. Kết luận

Dù phân tích khá kỹ dưới góc độ coi phản biện xã hội là một nhiệm vụ thể hiện vai trò của báo chí hiện đại, nhưng những phân tích của bài viết này mới dừng lại ở các phân tích case study, chưa hẳn là tiêu biểu cho toàn bộ hệ thống các quan điểm về phản biện xã hội hiện nay. Các phân tích của bài viết cũng đang dừng lại ở việc phân tích các phương pháp, nghệ thuật phản biện xã hội mà hai trang báo sử dụng để thể hiện vai trò phản biện xã hội của mình chứ chưa đi sâu vào phân tích quan điểm của toà soạn trong bài viết (vấn đề này là một khía cạnh khác, khía cạnh nội dung, cần phân tích trong các tác phẩm báo chí khi bàn về phương pháp phản biện xã hội). Dù chưa toàn diện, và trên thực tế cũng khó có phân tích case study nào có thể toàn diện về các vấn đề, nhưng bài

⁸ Hệ thống báo chí của thành phố Hà Nội có cơ quan chủ quản là các cơ quan thuộc Ủy ban nhân dân và Thành ủy Hà Nội. Hệ thống này sẽ chịu ràng buộc bởi lợi ích và quan điểm của cơ quan chủ quản nên các ý kiến phản biện thường không đi ngược lại các lợi ích này.

⁹ Cùng với các diễn đàn trên mạng xã hội, luồng thông tin từ báo chí đã thúc đẩy nhiều nhóm đối tượng thực hiện cuộc tuần hành trên đường phố hoặc nhóm trí thức kêu gọi 7600 chữ ký vì 7600 cây xanh để phân đối quyết định của Ủy ban nhân dân thành phố Hà Nội.

¹⁰ Xin xem thêm: Phan Văn Kiên (2015), Tính đặc thù của không gian công trên báo điện tử, in trong "25 năm đào tạo và nghiên cứu báo chí truyền thông", NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, trang 352 – 369

viết đã chứng minh được tính phản biện xã hội mạnh mẽ của báo chí, đặc biệt là loại hình báo trực tuyến, đối với các sự kiện chính trị - xã hội. Bài viết cũng chưa có dịp thể hiện cụ thể lý thuyết Thiết lập chương trình nghị sự (Agenda Setting) và lý thuyết Thủ lĩnh ý kiến (Leader Opinion) vào quá trình phân tích phương pháp phản biện xã hội của hai trang báo. Do khuôn khổ của một bài báo khoa học chưa cho phép, vấn đề này chúng tôi sẽ thực hiện vào một bài viết khác.

Tài liệu tham khảo

- [1] Nguyễn Đình Hòa (2009), Phản biện xã hội về bảo vệ thiên nhiên và môi trường, NXB Khoa học và kỹ thuật.
- [2] Trần Đăng Tuấn (2006), Phản biện xã hội – những câu hỏi đặt ra từ cuộc sống, NXB Đà Nẵng.
- [3] Phan Văn Kiên (2015), Tính đặc thù của không gian công trên báo điện tử, in trong “25 năm đào tạo và nghiên cứu báo chí truyền thông”, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, trang 352 – 369
- [4] Phan Văn Kiên (2012, 2015), phản biện xã hội của báo chí Việt Nam qua một số sự kiện nổi bật. NXB Thông tin và Truyền thông
- [5] Đặng Thị Thu Hương (2013), Về vai trò giám sát xã hội và phản biện xã hội của báo chí Việt Nam. Tạp chí Cộng Sản, số 846 (04/2013)
- [6] Nguyễn Văn Dũng (2013), Cơ sở lý luận báo chí, Nxb Lao Động
- [7] Trần Xuân Thân (2014), Sức mạnh phản biện xã hội của báo điện tử về vấn đề bảo tồn cầu Long Biên, in trong Kỷ yếu Hội thảo khoa học cán bộ trẻ và nghiên cứu sinh trường ĐHKHXH&NV năm 2014, trang 57 – 71
- [8] Nguyễn Trần Bạt (2010), Đối thoại với tương lai, NXB Hội nhà văn, Hà Nội
- [9] Nguyễn Trần Bạt (2006), Phản biện xã hội, Tạp chí The Journal of Global Issues & Solutions, NXB Bibliotheque: World Wide International Publishers
- [10] Ngô Văn Dụ, Hồng Hà, Trần Xuân Giá (2006), Tìm hiểu một số thuật ngữ trong Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X của Đảng, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội
- [11] Đặng Hoàng Giang (2012), Thử tìm một cơ sở lý thuyết cho khái niệm phản biện xã hội, dẫn theo: <http://www.vanhoanghean.com.vn/chuyen-muc-goc-nhin-van-hoa/nhung-goc-nhin-van-hoa/thu-tim-mot-co-so-li-thuyet-cho-khai-niem-phan-bien-xa-hoi>

Social Criticism in Tuoitre.vn and Vnexpress.net through the Tree Replacement Event in Hanoi in 2015

Phan Văn Kiên

VNU University of Social Sciences and Humanities, 336 Nguyễn Trãi, Thanh Xuân, Hanoi, Vietnam

Abstract: The article examines a number of issues regarding the efficiency of social criticism in newspapers seen through the tree replacement in Hanoi in 2015 as a case studies. Using content analysis and by comparing and analyzing secondary sources, the article determines the efficiency of social criticism in newspapers in discussing real socio-political issues. It also indicates that social criticism is an intermediary process whereby social issues are tackled through public opinion. The role of public opinion has to be included in discussions about social criticism.

Keywords: Social criticism in newspapers, tree replacement in Hanoi, the role of modern journalism, public opinion.